

Staat van het Onderwijs

ACHTERGROND STEEKPROEF INSPECTIE

Eén op de vijf scholen scoort onvoldoende

Om de neergang te stoppen vindt de Onderwijsinspectie dat schoolleiders, schoolbesturen en de politiek meer focus moeten aanbrengen. „Rekenen en taal moeten voorrang krijgen op, bijvoorbeeld, schoolzwemmen.“

Door onze redacteurs
Claudia Kammer en **Denise Retera**

AMSTERDAM. Het is al jaren goed zoeken naar lichtpuntjes in de *Staat van het Onderwijs*, die de Onderwijsinspectie elk voorjaar publiceert. Ook dit jaar uit de inspectie haar zorgen, voornamelijk over het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Hoewel ze normaal alleen scholen controleert waarvan vermoed wordt dat ze slecht presteren, deed de inspectie nu een steekproef. Ruim 20 procent van 225 onderzochte scholen kreeg een onvoldoende. En dat is veel, zegt waarnemend inspecteur-generaal Ria Westendorp. Twee scholen werden beoordeeld als ‘zeer zwak’. In de steekproef zag ze dat de verschillen tussen scholen groot zijn, „zelfs als scholen een vergelijkbare leerlingenpopulatie hebben“. „Scholen die hun onderwijs niet op orde hebben, zouden moeten leren van scholen waar het wel goed gaat.“

Verder zijn de basisvaardigheden (taal, rekenen en burgerschap) een rode draad in deze *Staat van het Onderwijs*. Daar is het steeds slechter mee gesteld, van het basisonderwijs tot en met het mbo.

De inspectie vindt dat schoolleiders, schoolbesturen en de politiek meer focus moeten aanbrengen in het onderwijs. „Scholen moeten nu voldoen aan te veel verwachtingen. Er moet beter gekozen worden. Rekenen en taal moeten voorrang krijgen op, bijvoorbeeld, schoolzwemmen.“ Ook zou er duidelijker gekozen moeten worden voor wetenschappelijk bewezen effectieve lesmethoden.

Basis ontbreekt vaak

Uit het jaarlijkse PISA-onderzoek van de OESO bleek in december dat de leesvaardigheid van 15-jarigen in Nederland nu onder het gemiddelde ligt van andere Europese landen.

Ook de prestaties bij rekenen dalen hard: 65 procent van de leerlingen in het basisonderwijs zou het streefniveau moeten kunnen halen, maar meer dan de helft van de leerlingen slaagt er niet in. Veel leerlingen die naar het vmbo gaan, halen zelfs het fundamentele niveau niet. „Veel middelbare scholen gaan er ten onrechte vanuit dat alle nieuwe leerlingen de basis beheersen“, zegt Westendorp. „Wij roepen scholen op van elk kind te onderzoeken of ze de basisvaardigheden beheersen, en leerlingen te helpen achterstanden weg te werken.“

De scholen die onvoldoende scoorden in de steekproef, bleven niet al-

leen achter op leerresultaten, ook de kwaliteit van de lessen was ondermaats. Verder volgden ze de ontwikkeling van individuele leerlingen niet voldoende. Westendorp: „Dan kun je het onderwijs beter afstemmen op de behoeften van kinderen.“

Het lerarentekort is structureel en „niet zomaar opgelost“, zegt Westendorp. „Als je niet voldoende bevoegde leraren hebt, moet je kijken naar oplossingen die het minst slecht zijn. Het blijkt dat het vergroten van klassen en verminderen van de onderwijstijd schadelijker is dan mensen zonder onderwijsbevoegdheid voor de klas zetten.“

Mbo: veel uitval

Het mbo wordt steeds meer gezien als een serieuze optie voor leerlingen die de havo niet afmaken. Het aantal havo 4-leerlingen dat overstapte naar het mbo verdubbelde in bijna twee jaar naar 9 procent. Maar op de mbo's stijgt het aandeel voortijdig school-

»

Een te grote groep voelt zich eenzaam en depressief

Inspectierapport
over mbo-verlaters

verlaters rap. Tussen 2019 en 2022 van ruim 4,5 naar bijna 6,5 procent. Een mogelijke oorzaak is „verminderd welbevinden, een te grote groep voelt zich eenzaam en depressief.“ 18 procent van de mbo'ers, hbo'ers en wo'ers heeft „welzijnsproblemen“. Verder hebben jongens, studenten met een migratieachtergrond, en studenten met een vmbo-k-diploma een grotere kans op uitval in het mbo.

Zo'n 34 procent van de gediplomeerde mbo'ers op het hogediploma niveau beheerste in 2022-2023 niet het minimale niveau voor lezen en luisteren. Op alle mbo-niveaus scoorden de gediplomeerde studenten lager dan het studiejaar ervoor.

Hbo, wo: prestatiedruk

Een groot deel op hogescholen en universiteiten ervaart ook psychische klachten. Verder zegt twee vijfde van deze studenten prestatiedruk te ervaren. Sociale veiligheid is er ook een belangrijk thema. De inspectie ontvangt veel meldingen en vragen over sociaal onveilige situaties.

Rekenles van groep 8 op basisschool Noorderlicht.

FOTO: MEELIN DALEMANN

REPORTAGE REKENONDERWIJS IN DEN BOSCH

Bossche leerlingen leren weer 'rechttoe rechtaan rekenen' - en doen het nu veel beter

In lijn met de landelijke trend ging het niet goed met rekenen op basisschool Noorderlicht. Maar dankzij de herinvoering van een traditionele rekenmethode zijn de resultaten nu weer beter.

Door onze redacteur **Denise Retera**

Op het digitale schoolbord staan drie breuken: 17/3, 39/5, 75/13. De achtste-groepers van basisschool Noorderlicht in Den Bosch moeten hier de 'hele' uithalen. Ze hebben hun rekenboeken en schriften met ruitjespapier voor zich op hun tafeltjes liggen. „Overleg maar even, ik wil alle drie de antwoorden hebben“, zegt meester Tjerk.

Er klinkt geroezemoes in cijfers. „Wacht effe, hoe doe jij dat?“, vraagt de ene leerling aan de andere.

„Laatste minuutje“, zegt Tjerk. Op de gele muur achter hem hangen met kleurpotlood getekende staafdiagrammen. Ze tonen per vak hoe goed de klas (als geheel) aan het begin en aan het eind van elke periode scoort. Zo zien de leerlingen hoeveel ze hebben geleerd.

Tjerk: „17/3. Hoe hebben we 'm gedaan? Wat moest je ook alweer doen en waar ging je naar kijken?“

„Kijken hoe vaak 3 erin past en dat is 5 keer en dan hou je 2 over, dus dat is 5 2/3“, zegt een jongen met een bril, terwijl hij een potlood tussen twee vingers houdt en in de rondte draait.

Voorkennis oprispen

Dit was een blokje voorkennis oprispen. Nu komt het nieuwe: plus- en minsonoplossen waarbij de noemers van de breuken ongelijk zijn. De eerste som (2 3/8 + 2 7/9) doet meester Tjerk voor. In kleine stappen. Bij een moeilijke stap (9 x 19) moeten de leerlingen hun „extra uitreken-schrift“ gebruiken, een soort kladblok. Sommen die ze niet uit hun hoofd kun-

nen uitrekenen, rekenen alle leerlingen op dezelfde manier uit: cijferend. In hun extra uitreken-schrift zetten ze dan de twee getallen onder elkaar en rekenen ze elke kolom apart uit, van rechts naar links.

Meester Tjerk: „En nu?“

Klas: „Plussom!“

„Gaan we de noemers bij elkaar optel-

len?“

„Nee!“

„Nee, ik ga de...“

„Tellers!“

Er ontstaat een pijnsnel samenspel van vragen van de meester, opgestoken vingers, en cijfers die worden geroepen.

Dat was weleens anders op basisschool Noorderlicht. Tot voor kort ging het minder goed met rekenen. En dat is in lijn met de landelijke trend. In de *Staat van het Onderwijs*, die deze woensdag is verschenen, uit de Onderwijsinspectie haar zorgen over het Nederlandse rekenonderwijs. Zo'n 7 procent van de Nederlandse basisschoolleerlingen beheerst aan het eind van groep 8 het basisoniveau 1F niet. Meer dan de helft van de basisschoolleerlingen haalt het 'streefniveau' 1S niet, terwijl 65 procent dit zou moeten kunnen halen.

Functioneel rekenen

Van de huidige twee groepen acht van Noorderlicht haalde afgelopen juni 76 procent het basisoniveau voor rekenen. Idealiter beheerst een kind dit niveau aan het eind van groep 6, zegt Rochelle Schattekens in de lerarenkamer. Zij is didactisch specialist bij ATO-Scholengroep, waar Noorderlicht bij hoort. Normaal

»

Het realistisch rekenen is de veroorzaker van de rekenramp waarin wij vandaag zitten

Sezgin Cihangir
Directeur Nederlands Mathematisch Instituut

stijgt dat percentage na groep 6 niet meer zoveel, maar afgelopen februari zat intussen 93 procent van deze kinderen op het basisoniveau.

Aan de hand van de leerlingpopulatie bepaalt de Onderwijsinspectie per school hoeveel procent van de leerlingen zou moeten uitstromen op het streefniveau. Voor Noorderlicht is dat 49 procent. De groepen 8 zitten nu op 28 procent. Eerst was dat 22 procent. Leerjaar 7 is in dezelfde periode gestegen van 28 naar 51 procent.

Wat er veranderd is? Eerst gebruikte de school een methode die was gebaseerd op het 'realistisch rekenen'. Vorig jaar stapte ze over op het 'functioneel rekenen', ook wel het 'traditioneel rekenen', vertelt Schattekens. „Dat meer leerlingen in groep 7 dan in groep 8 nu op het streefniveau zitten, komt mogelijk doordat zij dus in groep 6 al overstapten.“

Het realistisch en functioneel rekenen zijn de twee stromingen in het Nederlandse rekenonderwijs. Vanaf de jaren tachtig won realistisch rekenen aan invloed en vanaf het begin van deze eeuw zijn er bijna alleen nog realistische rekenmethoden beschikbaar. Daarbij ligt de nadruk op ontdekkend leren en inzicht (denk: verhaaltjessommen). In het traditionele rekenen ligt de nadruk op directe instructie van de leraar en veel oefenen met 'kale' sommen, routine kweken.

Eén helder leerdoel

De nieuwe rekenmethode die Noorderlicht gebruikt is heel „rechttoe rechtaan“, zegt Schattekens. Elke les is er één helder leerdoel, waarvoor je één manier leert. Bij de vorige lesmethode werden allerlei soorten sommen en manieren door elkaar aangeboden. „Als kinderen dan luisteren naar elkaars verschillende uitlekmanieren, denken sommige: ik snap er geen bal meer van.“

Een week eerder, in een lokaal van het Nederlands Mathematisch Instituut (NMI) in Amstelveen, wijst directeur Sezgin Cihangir naar een vergeeld NRC-artikel dat hij voor zich op tafel heeft liggen. Er staat een portretfoto in van een man met een grote bos wit haar. „Hij is de godfather van het realistisch rekenen.“ Het realistisch rekenen is de „veroorzaker van de rekenramp waarin wij vandaag zitten“, vindt Cihangir.

Het NMI is een particuliere onderwijsinstelling en heeft een eigen lesmethode ontwikkeld: Foutloos Rekenen. Dat is de methode die de Bossche basisschool Noorderlicht nu gebruikt. Zo'n 450 scholen maken intussen gebruik van Foutloos Rekenen, waarvan sommige als extra methode naast hun reguliere methode.

Godfather

Het artikel waar Cihangir naar wees, komt uit 1994 en is een interview met Adri Treffers. Hij was destijds als hoogle- en wiskundedidactic verbonden aan het Freudenthal Instituut van de Universiteit Utrecht. Dit instituut, dat nog steeds bestaat, is de grondlegger van het realistisch rekenen.

Treffers en collega's bedachten een aantal grondbeginselen voor het realistisch rekenen. Een is bijvoorbeeld het aanbieden van verschillende leerdoelen en opgaven in één rekenles. Cihangir: „Ik denk dat het rekenniveau in Nederland

almaar omlaag gaat, omdat er geen systematische opbouw van kennis is.“ In de lessen van het NMI leren kinderen eerst optellen, dan aftrekken, dan vermenigvuldigen, en dan delen. Eerst leren ze dat met hele getallen, dan met kommagetalen, en dan met breuken.

Cihangir ziet ook een probleem in het grondbeginsel dat leerlingen eigen oplossingsstrategieën moeten bedenken. „Kinderen kunnen zo de verkeerde strategieën aanleren, die lang niet altijd werken.“

Hij vindt het jammer dat de realistische rekenaars 'kale' sommen tot „een soort scheldwoord“ hebben gemaakt. „Terwijl begrip en inzicht op den duur ook komen met het oefenen van kale sommen.“ Cihangir vermoedt dat het rekenniveau de laatste jaren sneller achteruitholt, doordat kinderen óók moette hebben met lezen, en verhaaltjessommen dus moeilijker voor ze zijn.

Paul Drijvers - die als hoogleraar didactic van de wiskunde verbonden is aan het Freudenthal Instituut - vindt dat het NMI terecht aandacht besteedt aan „waar het niet goed gaat in het Nederlandse rekenonderwijs“. Maar hij denkt dat de tegenstellingen tussen het realistische en het traditionele rekenen groter worden gemaakt dan dat ze daadwerkelijk zijn, zegt hij aan de telefoon. „Ik vind routine kweken óók belangrijk. En het is leuk als leerlingen verschillende methodes hebben om iets uit te rekenen, maar dat betekent niet dat ze maar zoveel mogelijk methodes moeten aanleren.“

Tafels uit het hoofd leren

Het gevaar van enkel sommen oefenen is dat die niks betekenen voor de kinderen, zegt Drijvers. „Als een kind even niet meer weet dat 7 keer 8 56 is, is het fijn als het bijvoorbeeld een getallenlijn kan tekenen met sprongen van 7.“

Volgens Drijvers is de 'rekenramp' zoals Cihangir die noemt niet te wijten aan het realistisch rekenen, maar aan de manier waarop het realistisch rekenen tegenwoordig wordt geïmplementeerd. „Als je kijkt naar de basisschoolboeken, dan vind ik die bijvoorbeeld erg rommelig. Er worden te veel verschillende onderwerpen door elkaar aangeboden en kinderen krijgen te weinig oefening. Ik zie ook verhaaltjessommen die nergens op slaan.“ Laatst las Drijvers een verhaaltjessom die ging over spijkers op een tafel en in een schuurtje. Die moesten in een gereedschapskistje. „Je had 18 spijkers en 3 laatjes. De bedoeling was dat de leerling 18 door 3 zou delen, maar er is geen enkele reden waarom elk laatje evenveel spijkers zou moeten hebben.“

In 2009 publiceerde de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) een onderzoek naar het beste rekenonderwijs. Dit onderzoek moest de strijd beslechten tussen de vertegenwoordigers van het realistisch rekenen en die van het traditionele rekenen. Maar de conclusie was dat de tegenstelling tussen beide methoden overdreven wordt. Er werd geen overtuigend verschil aangetoond. „Dat is nog steeds de huidige stand van zaken“, zegt Drijvers.

Hij denkt dat de waarheid in het midden ligt, en vindt dat veel verloren gaat als het realistisch rekenen helemaal zou verdwijnen. „Dat is het kind met het badwater weggooiën.“